

Сергій ГУБСЬКИЙНауково-дослідний інститут українознавства
(Київ, Україна)ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0203-651X>Електронна пошта: kiisof@ukr.net**ВНЕСОК УКРАЇНСЬКИХ ВОСНАЧАЛЬНИКІВ****М. Л. ЮНАКОВА (1871–1931) ТА А. Г. ПОКРОВСЬКОГО (1862–1944)****У РОЗБУДОВУ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНИХ ЗБРОЙНИХ СИЛ У 1917–1921 рр.**

Стаття присвячена внеску у розбудову збройних сил Української Народної Республіки (УНР) та Української Держави (УД) М. Л. Юнакова та А. Г. Покровського. Зазначено, що на сьогодні окремих спеціальних досліджень, присвячених цім діячам, немає. Досліджено сторінки військово-наукової діяльності М. Юнакова. Зокрема, за його участі було розроблено і блискуче проведено у серпні 1919 р. військову операцію з визволення від більшовицьких військ Правобережної України і Києва. Після поразки Української революції 1917–1921 рр. емігрував до Польщі, де і помер. Встановлено, що Андрій Покровський в російському флоті пройшов шлях від мічмана до віце-адмірала і став одним із вищих представників командного складу флоту, які активно підтримали процес українського державотворення. За особливі заслуги у відродженні українських військово-морських сил наказом гетьмана П. Скоропадського присвоєно військове звання адмірала. Зазначено, що після перемоги антигетьманського повстання А. Покровський не сприйняв республіканську форму правління та відійшов від українського військового руху, але і не був прихильником ідей «єдиної і неділимї Росії». М. Юнаков і А. Покровський були найвищими за рангом військовими в тогочасному українському війську. Констатовано, що в теперішніх умовах повномасштабної агресії путінської Росії проти України досвід їхньої діяльності з організації національно-державного і військового життя сприятиме збереженню державотворчих традицій нашого народу.

Ключові слова: Україна, М. Л. Юнаков, А. Г. Покровський, українське державотворення, армія, військово-морський флот.

Постановка проблеми. Вершиною українських національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. стало національне відродження української нації, проголошення власної незалежної держави та намагання національно-свідомої частини українців її зберегти. Повною мірою втілити у життя ідею відродження української державності тоді так і не вдалося через внутрішні й зовнішні чинники, однак майбутні покоління борців за незалежність збагатилися неоціненним досвідом боротьби за власну державність для подальшого розвитку національно-визвольного руху в Україні. Хоча з тих часів пройшло багато років, але продовження подальших наукових досліджень боротьби українського народу за національне самовизначення, звернення до життєпису й ідейних переконань наших пращурів, справжніх патріотів сьогодні є особливо актуальним.

Для реального протистояння загарбницьким планам і діям, великодержавним ідеям «руського

мира», шовіністичній маячні про «єдиний народ» необхідно вивчати й осмислювати досвід відданих українській справі представників вишого командного складу колишньої царської армії й флоту початку ХХ ст.

Мета статті — проаналізувати вклад українських воєначальників М. Л. Юнакова та А. Г. Покровського у розбудову та функціонування національних сухопутних та військово-морських сил у 1917–1921 рр., показати їх діяльність як вияв неперервності українських військових традицій від початку ХХ ст. до сьогодні. Виходячи з цього, варто з'ясувати, які аспекти зазначеної теми вже досліджені вченими, а які і до сьогодні залишаються малодослідженими або взагалі на маргінесі, та окреслити перспективи подальших дослідницьких пошуків.

Аналіз досліджень і публікацій. Сьогодні можна констатувати про відсутність узагальнювальних праць, присвячених життю й діяльності М. Юнакова та А. Покровського, проте в різних



наукових та науково-популярних виданнях, мережі Інтернет оприлюднені біографічні матеріали про них.

Нині також перевидані спогади сучасників генерал-полковника і його автобіографічна праця, яку М. Юнаків написав у Польщі в 1930 р., а вже після смерті автора її надрукував паризький тижневик «Тризуб» (Юнаків, М. 1931. С. 3–10). Цей твір з передмовою сучасного українського історика М. Ковальчука був опублікований у «Військово-історичному альманасу» (Юнаків, М. 2009, с. 114–120).

Так само до біографічних матеріалів про М. Юнакова можна віднести і некрологи, розміщені в українських емігрантських виданнях після його смерті (Некролог. 1931, с. 22; Некролог. 1931, с. 102). Окремі сторінки біографії адмірала А. Покровського публікували російські білоемігрантські видання 30-х років ХХ ст. (Вице-адмірал Андрей Георгиевич Покровський. 1935, с. 5–6; Мустафин, В. 1932, с. 16; П. В. 1939, с. 3). Про нього як одного з творців і провідників українського військово-морського флоту також згадував у своїх розвідках капітан 1 рангу в еміграції С. Шрамченко (1893–1958) (Шрамченко, 1928; Шрамченко, 1933).

У 30-х–50-х рр. ХХ ст. у друківаних виданнях за кордоном вийшли спогади про М. Юнакова українських військових, державно-політичних, громадських та культурно-освітніх діячів М. Капустянського (Капустянський, М. 1946, с. 127–128), М. Омеляновича-Павленка (Омелянович-Павленко, 2007, с. 89), В. Петріва (Петрів, В. 1931, с. 79–81; Петрів, В. 1932, с. 13–14), В. Прокоповича (Прокопович, В. 1931), В. Сальського (Сальський, В. 1931).

Після відновлення української незалежності в 1991 р. побачила світ ґрунтовна стаття сучасного історика Я. Тинченка «Генерал з головою вченого (Генерал-полковник Микола Юнаків)» (Тинченко, Я. 1995, с. 10–13), присвячена Миколі Юнакову. Проте в ній автор невірно вказав дату народження М. Юнакова «5 грудня 1871 р.», і пізніше ця дата неодноразово зазначалася в матеріалах різних друківаних і електронних видань. В іншій науковій публікації, в якій розміщені біографії багатьох українських військовиків періоду 1917–1921 рр., Я. Тинченко, відтворюючи біографічні сторінки М. Юнакова, вказує, що генерал народився «6 грудня 1871 р.», про що повідомляє й сам М. Юнаків у «Матеріалах до мого життєпису» (Тинченко, Я. Ю. 2007, с. 504; Юнаків, М. 2009, с. 115; Юнаків, М. 1931, с. 3).

Наприкінці 90-х рр. ХХ ст. в енциклопедіях і довідниках оприлюднено низку статей українських вчених В. Головченка, О. Колянчука, М. Литвина, К. Науменка, М. Мамчака з використанням маловідомих джерел, у яких розкривається біографія М. Юнакова та його діяльність під час збройної боротьби Армії УНР в 1917–1921 рр. за свободу своєї Батьківщини, а також об'єктивно відтворюються життєві сторінки А. Покровського під час служби у російському флоті, його роль у будівництві українського військово-морського флоту в 1917–1918 рр. Але в них дуже мало інформації про життя й діяльність адмірала після 1918 р. (Головченко, В. І. 2004, с. 758; Колянчук, О., Литвин, М., Науменко, К. 1995, с. 33–35, 44–46; Литвин, М. Р., Науменко, К. Є. 2007, с. 159, 217–218; Мамчак, М. 2005, с. 130–131; Науменко, К. Я. 2013, с. 699; Науменко, К. Є. 2011, с. 313). Цікава інформація про А. Покровського міститься і на сторінках інтернет-ресурсів (Андрій Георгійович Покровський. 2022).

За останнє десятиліття з'явилися кілька інформаційно насичених і оригінальних наукових розвідок про життя й діяльність М. Юнакова його земляків-дослідників із Харківської області (Джувага, В. П. 2011; Мушпай, Н. А. 2012; Полях, Є. В. 2017, с. 6–8).

У 2002–2004 рр. до 120-річчя з дня народження українського військового і політичного діяча, генерал-хорунжого Армії УНР на еміграції Всеволода Миколайовича Петріва (1883–1948) Центр українознавства КНУ ім. Тараса Шевченка разом з родиною, яка проживає в США, за співпраці з низкою українських та американських державних і наукових інституцій видав два збірники його військово-історичних праць, споминів та листів (Петрів, В. 2002, с. 600–606; Петрів, В. 2004., с. 382–388). У 2-му збірнику цих матеріалів відомий український історик В. Сергійчук вперше опублікував знайдений ним у фондах ЦДАГО твір В. Петріва «Практична бойова діяльність Генштабу генерал-полковника М. Юнакова: (3 нагоди його смерті)» (Петрів, В. 2004, с. 382–388), у якому автор простежує бойовий шлях М. Юнакова під час Першої світової війни у складі російської армії, де він набув військових знань і практичний бойовий досвід, а з початком українського національного відродження у 1917 р. із цим вагомим багажем вступив на українську військову службу (Петрів, В. 2004, с. 385).

У 2021 р. вийшла друком стаття автора цих рядків, присвячена військовій та науково-педагогічній діяльності М. Юнакова у спогадах сучас-

ників та українській історіографії. Аналізуючи наявний науковий доробок, акцентується увага на продовженні наукових напрацювань, присвячених цьому українському діячу, та перевиданні його військово-наукової спадщини в Україні з необхідними науковими коментарями (Губський, С. 2021, с. 550–564).

Сучасні українські вчені П. Гай-Нижник, І. Гриценко, Л. Левченко, А. Лубенець, М. Мамчак, Я. Тинченко у своїх дослідженнях на основі широкої документальної бази і раніше маловідомих фактів висвітлюють бойові дії Чорноморського флоту під час Першої світової війни, перебіг створення та діяльність українських військово-морських сил на Півдні України й в Криму у 1917–1918 рр. (Гай-Нижник, П. 2006, с. 37–46; Гриценко, І. 2015; Левченко, Л. 2018; Лубенець, А. В. 2002; Мамчак, М. 2013; Тинченко, Я. 2012). У цих працях зокрема зазначається, що українським флотом у цей період керували визначні фахівці своєї справи, серед яких і віце-адмірал російської служби, адмірал УД Андрій Покровський (Гай-Нижник, П. 2006, с. 45–46).

Особливої уваги заслуговує стаття воєнного історика І. Печенюка, підготовлена і надрукована до ювілею А. Покровського, яка безпосередньо присвячена постаті адмірала і є помітною науковою працею в новітній українській історіографії (Печенюк, І. 2012, с. 101–109). Але, віддаючи належне вагомому внеску адмірала у створення та функціонування українського військово-морського флоту в 1917–1918 рр. та зауваживши, що виражена національно-патріотична позиція А. Покровського у цей період була прикладом вірного служіння Україні, автор нічого не говорить про несприйняття адміралом влади Директорії УНР та про певний його ухил з кінця 1918 р. у бік російського білогвардійського руху.

У статтях С. Гаврилова та С. Христенка значну увагу приділено висвітленню життєпису А. Покровського до 1917 р., перебігу воєнних операцій на Чорному морі в роки Першої світової війни під його керівництвом та перебуванню за кордоном з кінця 1919 р. Натомість автори майже не торкаються української патріотичної позиції А. Покровського в 1917–1918 рр., його участі у розбудові українських військово-морських сил у цей період (Гаврилов, С. 2019; Христенко, В. 2018).

У 2022 р. автор цих рядків опублікував статтю, присвячену окремим аспектам діяльності А. Покровського у розбудові українського флоту в Криму та на Півдні України у 1917–1918 рр.

У ній акцентується увага саме на національно-патріотичній позиції А. Покровського в добу ЦР та Гетьманату, коли він активно підтримував процес національного державотворення і вважав, що долю молодій державі мають вирішувати не пацифістські політичні промови, а реальна збройна сила (Губський, С. 2022, с. 143–163).

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи багатогранну та подвижницьку працю М. Юнакова та А. Покровського для утвердження української державності, детальніше зупинимося на окремих сторінках їх життя та участі у національно-визвольному русі. Народився Микола Леонтійович Юнаків 6 грудня 1871 р. у м. Чугуєві Зміївського повіту Харківської губернії (нині Харківська обл., Чугуївський район) у дворянській родині, яка вела свій родовід від української козацької старшини Бузького війська (Полях, Є. В. 2017, с. 6).

У 1882 р. вступив до Орловського кадетського корпусу, де здобув середню освіту, а спеціальну військову — у 1-у військовому Павлівському училищі, яке закінчив першим учнем у ранзі фельдфебеля. Під час служби у війську у 1894–1897 рр. успішно навчався у Миколаївській академії Генерального штабу та здобув вищу військову освіту. Перебуваючи на військовій службі, займав різні посади при Генеральному штабі та у різних військових частинах. Проїшов шлях від фельдфебеля до генерал-майора.

У 1907 р. Микола Леонтійович став викладачем військових наук в Імператорській Миколаївській академії Генерального штабу, а вільний час присвятив військово-науковій праці. Працюючи на кафедрі воєнного мистецтва, він досліджував історію російсько-шведської Північної війни 1700–1721 рр. Після успішного захисту дисертації «Похід Карла XII на Україну в 1708 та 1709 рр.» отримав звання екстраординарного професора академії. У 1911 р. М. Юнаків підготував наукову працю «Русско-японская война 1904–1905 гг.», яка стала основою літографованого підручника для офіцерів-слухачів академії (Юнаків, М. 2009, с. 116). Успішно захистивши дисертаційну роботу з цієї ж теми, М. Юнаків у січні 1911 р. став ординарним професором академії. Ці дослідження написані на багатому фактологічному матеріалі та ґрунтовній джерельній базі, тому актуальні й сьогодні.

У лютому 1914 р. М. Юнаків залишив службу в академії й був призначений командиром 1-ї бригади 37-ї піхотної дивізії, що розташовувалася у Петербурзі.



З початком Першої світової війни М. Юнаків знаходився на Південно-Західному фронті, де продовжував командувати цією військовою частиною, яку перекинули на театр воєнних дій. За успішне проведення бойових операцій 10 квітня 1916 р. його було підвищено до рангу генерал-лейтенанта.

Після краху в Росії самодержавства у лютому 1917 р. й утворення Української Центральної ради (УЦР) генерал М. Юнаків брав активну участь у розгортанні українського національно-визвольного руху, допомагав українізувати військові частини, зокрема VII корпус на Румунському фронті, та доклав немало сил, часу та енергії для збереження та зміцнення їх боєздатності.

Після захоплення більшовиками влади у Петрограді 25 жовтня 1917 р. та вбивства ними попереднього головнокомандувача російської армії генерала М. Духоніна у його ставці в Могильові (Білорусь) М. Юнаків вирішив не брати на себе зобов'язання перед жодною російською владою і вступив до українського війська.

У січні 1918 р. тодішній генеральний секретар військових справ М. Порш видав розпорядження про призначення М. Юнакова командувачем 4-ї армії на Румунському фронті.

Після гетьманського перевороту М. Юнаків повернувся до Києва і зустрівся з гетьманом П. Скоропадським, який нагадав генералу, що, вступаючи до українського війська, він зобов'язувався відстоювати незалежність України та покращити своє знання української мови (Юнаків, М. 2009, с. 119).

У липні 1918 р. за сприяння військового міністра Гетьманату О. Рогози генерал М. Юнаків обійняв посаду голови комісії зі створення в Україні Головної шкільної управи військового міністерства УД, а з 1 серпня 1918 р. він став начальником Головної шкільної управи (Губський, С. 2021, с. 559).

Як зауважував у своїх спогадах В. Петрів, генерал М. Юнаків був одним із тих воєначальників колишньої царської армії, хто добровільно та свідомо перейшов на службу до українського війська і продовжував чесно виконувати свої обов'язки (Петрів, В. 2004, с. 606). М. Омелянович-Павленко називав генерала М. Юнакова найвидатнішим фаховим спеціалістом того часу (Ковальчук, М. (упоряд.). 2007, с. 89).

Співробітники Шкільної управи працювали дуже активно, адже їм потрібно було вирішити низку проблем: відкриття військових навчаль-

них закладів, підбір відповідних викладацьких кадрів, удосконалення наявних військових підручників та переклад їх українською мовою, розроблення нових навчальних програм тощо. М. Юнаків та його колеги сумлінно, з ентузіазмом виконували покладені на них обов'язки. Упродовж кількох місяців вони переклали українською мовою та доопрацювали військові статuti, підручники з військової справи та видали значним тиражем книги з історії України та її збройних сил.

М. Юнаків виступив ініціатором створення української державної академії Генерального штабу й 29 жовтня 1918 р. став її керівником. Однак до початку антигетьманського повстання 14 листопада 1918 р. цей заклад так і не відкрили, а пізніше вирішення цього питання постійно відкладалося.

Згодом, коли війська Директорії увійшли до Києва, військове командування Армії УНР визнало М. Юнакова необхідним військовим фахівцем для держави. На початку 1919 р. його було призначено помічником Головного інспектора Армії УНР, згодом — помічником начальника Головної геодезичної управи Генерального штабу Дієвої армії УНР, пізніше — керівником Інструкторської школи старшин, де він продовжував займатися військово-науковою діяльністю.

Після того, як Галицька армія (ГА) Західної області Західно-Української Народної Республіки (ЗО ЗУНР) в липні 1919 р. під тиском поляків перейшла на лівий берег річки Збруч, керівництво обох українських держав вирішило об'єднати національні військові формування з метою визволення України, зокрема Києва, від більшовиків. Для цього був створений Штаб Головного Отамана (ШГО), який об'єднав штаби Дієвої Армії УНР та Начальну команду Галицької Армії (НКГА). 7 серпня 1919 р. генерала М. Юнакова призначили керівником цієї структури. На цій посаді він залишався до 14 грудня 1919 р. Під його командуванням було розроблено та розпочато військову кампанію зі звільнення українського Правобережжя від більшовицьких військ та визволення Києва, яка була успішно здійснена у серпні 1919 р. (Губський, С. 2021, с. 560).

Внаслідок і до сьогоднішнього часу не з'ясованих істориками причин, восени 1919 р. в українській армії почалася епідемія тифу, яка набула значного поширення, та нестача медикаментів, тому що провідні країни Антанти заборонили перевозити в Україну вже закуплені українським урядом в Європі ліки.

Незабаром командування Галицької армії уклало сепаратний мирний договір із командуванням білогвардійськими Збройними силами Півдня Росії (ЗСПР) під керівництвом генерала А. Денікіна і Армія УНР опинилася в надзвичайно складному становищі. Реально оцінюючи цю ситуацію, генерал М. Юнаків і військовий міністр полковник В. Сальський запропонували ліквідувати регулярний фронт і боєздатною частиною армії, що залишилася, вести партизанську боротьбу в тилу ворога (Тинченко, Я. 1995, с. 13). Ця пропозиція була підтримана й 6 грудня 1919 р. боєздатні частини Армії УНР розпочали свій Перший зимовий похід (партизанський рейд), який очолив М. Омелянович-Павленко, а М. Юнаків разом із кількома іншими військовими діячами та С. Петлюрою виїхав до Польщі. Перебуваючи у Варшаві, він обіймав посади начальника військової секції (14.12.1919–31.01.1920), радника при дипломатичній місії УНР у Польщі (31.01.1920–25.07.1920) та працював військовим міністром УНР в уряді В. Прокоповича (25.07.1920–09.1920).

21 листопада 1920 р. під натиском переважаючих сил Червоної армії Армія УНР була змушена з боями відступити за Збруч в окуповану Польщею Галичину, де була інтернована в таборах. Проте політичне та військове керівництво УНР планувало продовжити боротьбу за визволення України. Для цього на початку 1921 р. була створена українська Вища військова рада (ВВР), яку очолив генерал М. Юнаків (10.02.1921–1923).

22 січня 1923 р. М. Юнакову було присвоєно звання генерал-полковника. Він став найвищим за рангом генералом в Армії УНР на той час (Губський, С. 2021, с. 561).

Однак складні умови життя: неодноразові евакуації й часті переїзди, іноді в дощову та холодну погоду, подальші труднощі життя в еміграції, а також відсутність достатнього грошового забезпечення, в т. ч. на лікування, серйозно погіршили стан здоров'я М. Юнакова.

Помер Микола Леонтійович Юнаків 1 серпня 1931 р. у польському місті Тарнів (Тарнув), як зазначено у переважній більшості біографічних матеріалів про генерала, де й похований на військовому цвинтарі № 203.

У травні 1936 р. уряд УНР посмертно нагородив М. Юнакова, разом з іншими видатними представниками українського військового командування, Хрестом Симона Петлюри — військовою нагородою, заснованою на еміграції (Губський, С. 2021, с. 562).

Щодо життєвого шляху Андрія Георгійовича Покровського, то зазначимо, що майбутній український адмірал народився 14 серпня 1862 р. у м. Санкт-Петербурзі, у сім'ї, яка вела свій родовід від української козацької старшини.

У 1876–1882 рр. А. Покровський навчався в Морському училищі (колишньому Морському кадетському корпусі). У 1892 р. він закінчив Мінний офіцерський клас, а в 1900 р. — Миколаївську морську академію (курс військово-морських наук) (Печенюк, І. 2012, с. 101; Христенко, В. 2018).

Служба А. Покровського на російському флоті розпочалася у 1882 р. Пройшов шлях від мічмана до віце-адмірала. Це військове звання А. Покровський отримав від Верховного Головнокомандуючого імператора Миколи II 4 квітня 1916 р. за планування, організацію і успішне проведення Трапезундської десантної операції проти Туреччини під час Першої світової війни (Андрій Георгійович Покровський, 2022; Печенюк, І. 2012, с. 104).

3 7 липня 1916 р. до 6 березня 1917 р. А. Покровський працював командиром Миколаївського морського порту і градоначальником м. Миколаєва, де й зустрів Лютневу революцію. Після перемоги революції на Чорноморському флоті пожвавився український національно-визвольний рух. А. Покровський підтримав прагнення моряків-українців, зокрема в справі діяльності Чорноморського українського військового комітету та вітав перехід частини флоту під керівництво Центральної Ради. Він був одним із тих адміралів, які активно підтримали українське національне відродження (Губський, С. 2022, с. 149–150).

Після захоплення влади більшовиками у жовтні 1917 р. у Миколаєві й на всьому флоті почастишали випадки терору лівих радикалів проти офіцерів. У цій ситуації віце-адмірал А. Покровський змушений був переїхати до Одеси, яка на той час контролювалася військами Центральної Ради. У грудні 1917 р. він офіційно перейшов на службу до українського уряду, залишив Одесу і переїхав до Києва. Тут, працюючи з січня 1918 р. в Генеральному секретарстві морських справ (Морському секретарстві), А. Покровський розробляв плани організації дієздатного національного українського флоту й намагався протидіяти спробам деяких керівників Центральної Ради реалізувати ідею добровільної служби на флоті. Він вважав, що тільки регулярні боєздатні збройні сили, зокрема на морі, зможуть захистити молоду дер-

жаву від зовнішнього ворога (Губський, С. 2022, с. 150–151).

27 січня (9 лютого) 1918 р. у Бресті-Литовському Центральною Радою та країнами Четверного союзу (Німецькою, Австро-Угорською, Османською (Оттоманською) імперіями та Болгарським царством) був підписаний Брестський мирний договір. Згідно з цим документом австро-угорські та німецькі війська мали допомогти Центральній Раді звільнити території УНР від більшовиків та відновити владу українського уряду, проте, Крим не входив до УНР і підлягав окупації німецькими військами.

Реально оцінюючи становище у Севастополі та Криму, А. Покровський запропонував підпорядкувати західну частину Чорноморського флоту, де вплив більшовиків був найменшим, військовій владі УНР. Після звільнення Одеси та Півдня України від більшовиків наказом Морського міністерства від 27 березня 1918 р. віце-адмірал А. Покровський був призначений начальником Південно-Західного Причорномор'я із тимчасовим штабом в Одесі, а 24 квітня 1918 року — головкомандувачем усіх портів Чорного та Азовського морів (Андрій Георгійович Покровський. 2022; Тинченко, І. 2012, с. 105).

29 квітня 1918 р. відбувся державний переворот. За підтримки Німеччини Центральна Рада була усунута від влади і розпущена, УНР припинила своє існування та була проголошена Українська Держава на чолі з гетьманом П. Скоропадським (1873–1945). Гетьман, незважаючи на те, що Німеччина допомогла йому отримати владу, наполягав на поверненні захопленого німцями українського флоту й не бачив майбутнього Української Держави без Криму.

Створюючи військово-морські сили, П. Скоропадський 10 травня 1918 р. видав наказ, у якому йшлося про створення спеціальної комісії із реформування Морського відомства на чолі з віце-адміралом А. Покровським. До її складу увійшли досвідчені воєначальники: віце-адмірал О. Хоменко, контр-адмірала Д. Ненюков, О. Кликов, П. Патон-де-Верайон та капітан 1 рангу М. Максимов (Мамчак, М. 2005, с. 130; Печенюк, І. 2017, с. 106). 1 червня 1918 р. ця комісія репрезентувала план створення національного флоту Української Держави. Затверджений гетьманом він став основою будівництва Українського Державного Флоту (Губський, С. 2022, с. 153).

18 липня 1918 р. гетьман П. Скоропадський затвердив закон про військово-морський прапор Української Держави: на білому полотнищі синій

хрест із державним прапором і тризубом у кряжі. У 1992 р. цей прапор (без тризуба) було затверджено військово-морським прапором сучасної незалежної України (Гай-Нижник, П. 2006, с. 44; Мамчак, М. 2005, с. 130).

За особливі заслуги у відродженні українських військово-морських сил наказом гетьмана П. Скоропадського А. Покровському присвоєно військове звання адмірала. Таким чином він став першим повним адміралом українського військово-морського флоту періоду української національно-демократичної революції 1917–1921 рр. Але дати публікації цього документа дослідники не зазначають. Одні говорять про другу половину травня 1918 р. (Мамчак, М. 2005, с. 130; Печенюк, І. 2012, с. 107), інші стверджують, що він був виданий у другій половині жовтня 1918 р. (Гаврилов, С. 2019; Христенко, В. 2018).

11 листопада 1918 р. у день підписання в Комп'єнському лісі (Франція) договору з країнами Антанти про капітуляцію Німецької імперії у Першій світовій війні вона повністю повернула Українській Державі кораблі Чорноморського флоту, що базувалися у Севастополі, Миколаєві, Одесі та Керчі. Так, у листопаді 1918 р. Україна створила власні військово-морські сили і український Чорноморський військово-морський флот став реальністю (Губський, С. 2022, с. 156).

14 листопада 1918 р. гетьман П. Скоропадський призначив адмірала А. Покровського морським міністром Української Держави, а контр-адмірала М. Максимов з Одеси та О. Гадд з Києва стали його заступниками. За пропозицією А. Покровського 13 грудня 1918 р. Рада міністрів видала постанову про фінансове забезпечення Державного флоту України, на потреби якого мали виділити 23,5 млн крб. (Левченко, Л. 2018, с. 159; Мамчак, М. 2013, с. 207; Печенюк, І. 2012, с. 108). На жаль, реалізувати намічені плани А. Покровському не вдалося. Після поразки Німеччини та її союзників у Першій світовій війні в Україні розпочалося антигетьманське повстання Директорії, очолюване В. Винниченком (1880–1951) та С. Петлюрою (1879–1926), метою якого було відродження УНР.

Хоча антигетьманське повстання поширювалося, французи відмовилися вести переговори з представниками Директорії УНР, натомість почали з російськими білогвардійцями. Наприкінці листопада — у грудні 1918 р. війська Антанти окупували Південь України та захопили кораблі Чорноморського флоту.

14 грудня 1918 р. війська Директорії увійшли у Київ, і гетьман П. Скоропадський зрікся влади. Директорія УНР оголосила уряд гетьмана незаконним, а 19 грудня 1918 р. адмірал А. Покровський пішов у відставку з посади морського міністра. Після падіння Гетьманату та залишення міністерської посади він, не визнавши нового республіканського уряду, перейшов на бік білого руху.

Виїхавши за кордон, Андрій Георгійович мешкав спочатку як приватна особа в Софії (Болгарія), у 1922 р. із родиною переїхав у Відень (Австрія), у 1924 р. — у м. Льєж (Бельгія), а з 1938 р. — у м. Каїр (Єгипет), де вони й дізналися про початок Другої світової війни.

Помер А. Покровський у 1944 р. у Каїрі. Поховали його на цвинтарі грецького православного монастиря св. Георгія у Старому Каїрі в загальному склепі під російською каплицею (Гаврилов, С. 2019). Незадовго до своєї смерті у листі до дочки він метафорично назвав свою морську кар'єру «знаком «тире» между двумя датами на могильной плите» (Гаврилов, С. 2019).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, висвітлюючи діяльність українських воєначальників М. Л. Юнакова та А. Г. Покровського з розбудови національних сухопутних і військово-морських сил у 1917–1921 рр., хочемо зазначити, що вклад цих визначних представників вищого офіцерського складу колишніх російських імператорських армії і флоту під час Перших визвольних змагань за незалежність України на початку ХХ ст. був значним та вагомим.

Проте варто зазначити, що багато сторінок життєвого шляху і діяльності М. Юнакова та А. Покровського у боротьбі за українську державність і в наші дні залишаються малодослідженими, а то й невідомими. Тому в нинішніх умовах широкомасштабної російсько-української війни подальші наукові дослідження досвіду наших попередників, зокрема М. Юнакова і А. Покровського, сприятимуть збереженню історичної пам'яті українців, зміцненню їх національної свідомості, а також допоможуть мотивувати воїнів ЗС України до захисту своєї країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- Андрій Георгійович Покровський: біографія. URL: <http://www.people.su/ua/88290> [дата зверн.: 19.03.2022].
- Вице-адмірал Андрей Георгиевич Покровский (1935). *Морской журнал*. № 6 (90), с. 5–6.
- Гаврилов, С. (2019). Первый адмирал последнего гетмана. *Южная правда*. № 82 (24010). 31 октября.
- Гай-Нижник, П. (2006). Чорноморський флот і українське державотворення 1917–1918 років: (До історії створення Військово-Морських Сил України). *Військовий музей*. Вип. 7, с. 37–46.
- Головченко, В. І. (2004). Юнаків Микола Леонтійович. (Ред. Л. В. Губернський). *Українська дипломатична енциклопедія* (в 2 т. Т. 2). Київ: Знання України, с. 758.
- Гриценко, І. (2015). *Український Державний Флот в 1917–1919 рр.: історія його становлення, військово-політичної боротьби та занепаду*. Київ: Видавець Олег Філюк, 232 с.
- Губський, С. (2021). Військова та науково-педагогічна діяльність генерал-полковника Армії УНР М. Юнакова (1871–1931) в спогадах сучасників та українській історіографії (до 150-річчя з дня народження). *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. № 11, с. 550–564.
- Губський, С. (2022). Діяльність адмірала А. Покровського у розбудові українського флоту в Криму та на півдні України у 1917–1918 рр. (до 160-річчя з дня народження). *Українознавство*. № 2, с. 143–163.
- Джувага, В. П. (2011). Микола Юнаків: фундатор Української армії. URL: <https://www.057.ua> [дата зверн.: 12.11.2021].
- Капустянський, М. (1946). *Похід української армії на Київ-Одесу в 1919 році: (Короткий воєнно-історичний огляд)*. (2-вид. Кн. 2, ч. III). Мюнхен: Видавництво «Хвильового», 200 с.
- Колянчук, О. Литвин, М. & Науменко, К. (1995). Юнаків Микола Леонтійович. *Генералітет українських визвольних змагань*. Львів: Інститут українознавства НАНУ, 283 с.
- Левченко, Л. (2018). *Чорноморський центральний військово-морський архів (1734–1934)*. Дослідження. Документи. Склад фондів: реконструкція. Миколаїв: Іліон, 660 с.
- Литвин, М. Р. & Науменко, К. Є. (2007). Юнаків Микола Леонтійович. *Збройні сили України першої половини ХХ ст. Генерали і адмірали*. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Харків: «Видавництво САГА», 244 с.

- Лубенець, А. В. (2002). *Творення українського військового флоту в добу Центральної Ради (березень 1917–квітень 1918 рр.)* (автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 20.02.22 — Військова історія). Київ, 17 с.
- Мамчак, М. (2005). *Флотоводці України*. Снятин: Прут-Принт, 400 с.
- Мамчак, М. (2013). *Чорноморський флот. Курсом до України*. Севастополь: Видавництво «Просвіта», 564 с.
- Мустафин, В. (1932). Вице-адмірал А. Покровский (к 50-летию службы в офицерских чинах). *Часовой*. № 93, с. 16.
- Мушпай, Н. А. (2012). Николай Леонтьевич Юнаков (1871–1931). *История Змиевского края*. Змиев. 19 декабря. URL: <https://colovrat.at.ua/publ/8-1-0-266> [дата зверн.: 26.11.2021].
- Науменко, К. Є. (2011). Покровський Андрій Георгійович. (Ред. В. А. Смолій). *Енциклопедія історії України* (в 10 т. Т. 8). Київ: Наукова думка, с. 319.
- Науменко, К. Є. (2013). Юнаків Микола Леонтійович. (Ред. В. А. Смолій). *Енциклопедія історії України* (в 10 т. Т. 10). Київ: Наукова думка, с. 699.
- Некролог (1931). *Літопис Червоної Калини*, Львів, ч. 7–8. с. 22.
- Некролог (1931). *Табор*. Варшава, ч. 16, с. 102.
- Ковальчук, М. (упоряд.). (2007). *Омелянович-Павленко М. Спогади командарма (1917–1920)*. Київ: Темпора, 608 с.
- П. В. (1939). Из жизни морских организаций. *Морской журнал*: Ежемесячное издание кают-компаний в Праге, № 1 (133). Январь. с. 3.
- Петрів, В. (1932). Три зустрічі з професором Академії Генерального штабу генерал-полковником Юнаковим. *Літопис Червоної Калини*. Львів, ч. 1. с. 13–14.
- Петрів, В. (2002). Спомини з часів української революції (1917–1921). (Ред. В. Сергійчук). *Військово-історичні праці. Спомини*. (Зб. 1). Київ: Поліграфкнига, с. 600–606.
- Петрів, В. (2004). Практична бойова діяльність Генштабу генерал-полковника М. Юнакова. (З нагоди його смерті). (Ред. В. Сергійчук). *Військово-історичні праці. Листи*. (Зб. 2). Київ: Українська видавнича спілка, с. 382–388.
- Петрів, С. (1931). Спомини з часів української революції (1917–1921). Ч. 4. Львів: *Червона калина*, с. 79–81.
- Печенюк, І. (2012). Адмірал Андрій Покровський: будівничий національного флоту Української держави (до 150-річчя з дня народження). *Воєнна історія*. № 2 (62), с. 101–109.
- Полях, Є. В. (2017). Юнаків Микола Леонтійович (1871–1931). *Змиевское краеведение*. № 2, с. 6–8. URL: https://zsls.at.ua/_ld/0/43_T4G.pdf [дата зверн.: 12.11.2021].
- Прокопович, В. (1931). Пам'яті М. Л. Юнакова. *Тризуб*. Париж, ч. 34–35 (292–293).
- Садовський, М. (1971). Микола Юнаків, Генерального штабу генерал-полковник Армії УНР. *Вісті комбатанта*. Торонто; Нью-Йорк, ч. 3–4. С. 38–44.
- Сальський, В. (1931). Пам'яті дорогого начальника, учителя і товариша. *Тризуб*, ч. 34–35 (292–293).
- Тинченко, Я. (1995). Генерал з головою вченого (Генерал-полковник Микола Юнаків). *Українське офіцерство: шляхи скорботи та забуття. 1917–1921 роки*. (Частина 1, біографічно-довідкова). Київ: Тиражувальний центр УРП, с. 10–13.
- Тинченко, Я. (2012). *Військово-морські сили України. 1917–1921*: науково-популярне видання. Київ: Темпора, 116 с.
- Тинченко, Я. Ю. (2007). Юнаків Микола Леонтійович (1871–1931). *Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921)*. (Кн. 1). Київ: Темпора, с. 504–505.
- Христенко, В. (2018). Вице-адмірал А. Г. Покровский (1862–1944). *Литературный Николаев*: міжнародний літературно-художественний інтернет-журнал. Спеціальні випуски журналу. Николаевские адмиралы, ч. 12 (II). Июль–октябрь. URL: <http://litnik.org/> [дата зверн.: 31.03.2022].
- Шрамченко, С. (1928). Нарис подій в Українській Чорноморській флотії в рр. 1918–1920. *Табор*. Варшава, ч. 12.
- Шрамченко, С. (1933). Командування Українською Державною флотією в рр. 1918–1920. *Табор*. Варшава, ч. 18.
- Юнаків, М. (1931). Матеріали до мого життєпису. *Тризуб*. Париж, ч. 31–32 (289–290). с. 3–10.
- Юнаків, М. (2009). Матеріали до мого життєпису. URL: <http://nvimu.com.ua/almanakh> [дата зверн.: 19.11.2021].

REFERENCES

- Andrii Heorhiiiovych Pokrovskiy: biohrafia [Andriy Georgiyovych Pokrovsky: biography]. URL: <http://www.people.su/ua/88290> [Accessed: 19.03.2022]. [in Ukrainian].
- Vice-admiral Andrej Georgievich Pokrovskij (1935). [Vice Admiral Andrei Georgievich Pokrovsky]. *Morskoj zhurnal*. № 6 (90), s. 5–6. [in Russian].
- Havrilov, S. (2019). Pervyj admiral poslednego getmana. [First admiral of the last hetman]. *Yuzhnaia pravda*. № 82 (24010). 31 October. [in Russian].
- Hai-Nyzhnyk, P. (2006). *Chornomorskyi flot i ukrainske derzhavotvorennia 1917–1918 rokiv: (Do istorii stvorennia Viiskovo-Morskykh Syl Ukrainy)*. [Black Sea Fleet and Ukrainian state formation of 1917–1918 (To the history of creation of the Naval Forces of Ukraine)]. *Viiskovy muzei*. Vol. 7, s. 37–46. [in Ukrainian].
- Holovchenko, V. I. (2004). Yunakiv Mykola Leontiiiovych. [Mykola Leontiyovych Yunakiv]. (Red. L. V. Huberskyi). *Ukrainska dyplomatychna entsyklopediia* (v 2 t. T. 2). Kyiv: Znannia Ukrainy, s. 758. [in Ukrainian].
- Hrytsenko, I. (2015). *Ukrainskyi Derzhavnyi Flot v 1917–1919 rr.: istoriia yoho stanovlennia, viiskovo-politychnoi borotby ta zanepadu* [Ukrainian State Navy in 1917–1919: history of its formation, military-political struggle and decline]. Kyiv: Publisher Oleh Filiuk, 232 s. [in Ukrainian].
- Gubsky, S. (2021). Viiskova ta naukovo-pedahohichna diialnist heneral-polkovnyka Armii UNR M. Yunakova (1871–1931) v spohadakh suchasnykiv ta ukrainskii istoriohrafii (do 150-richchia z dnia narodzhennia). [Military and scientific-pedagogical activities of the General-Colonel of the Army of the Ukrainian People's Republic M. Yunakov (1871–1931) in the memories of contemporaries and Ukrainian historiography (to the 150th anniversary of his birth)]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Hraal nauky»*, № 11, s. 550–564. [in Ukrainian].
- Gubsky, S. (2022). Diialnist admirala A. Pokrovskoho u rozbudovi ukrainskoho flotu v Krymu ta na pivdni Ukrainy u 1917–1918 rr. (do 160-richchia z dnia narodzhennia). [Activities of Admiral A. Pokrovsky in the development of the Ukrainian fleet in the Crimea and in the south of Ukraine in 1917–1918 (until the 160th anniversary of his birth)]. *Ukrainoznavstvo*. № 2, s. 143–163. [in Ukrainian].
- Dzhuvaha, V. P. (2011). Mykola Yunakiv: fundator Ukrainskoi armii. [Mykola Yunakiv: founder of the Ukrainian Army]. URL: <https://www.057.ua> [Accessed: 12.11.2021]. [in Ukrainian].
- Kapustianskyi, M. (1946). *Pokhid ukrainskoi armii na Kyiv-Odesu v 1919 rotsi: (Korotkyi voienno-istorychnyi ohliad)*. [The march of the Ukrainian army to Kyiv-Odesa in 1919: (Brief military-historical overview)]. (2-vyd. Kn. 2, ch. III). Miunkhen: Vydavnytstvo «Khvylovoho», 200 s. [in Ukrainian].
- Kolianchuk, O. Lytvyn, M. & Naumenko, K. (1995). Yunakiv Mykola Leontiiiovych. [Mykola Leontiyovych Yunakiv]. *Heneralitet ukrainskykh vyzvolnykh zmahan*. Lviv: Instytut ukrainoznavstva NANU, 283 s. [in Ukrainian].
- Levchenko, L. (2018). *Chornomorskyi tsentralnyi viiskovo-morskyi arkhiv (1734–1934). Doslidzhennia. Dokumenty. Sklad fondiv: rekonstruktsiia*. [Black Sea Central Naval Archive (1734–1934). Research. Documents. Composition of funds: reconstruction]. Mykolaiv: Ilion, 660 s. [in Ukrainian].
- Lytvyn, M. R. & Naumenko, K. Ye. (2007). Yunakiv Mykola Leontiiiovych. [Mykola Leontiyovych Yunakiv]. *Zbroini syly Ukrainy pershoi polovyny KhKh st. Heneralny i admiraly*. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy; Kharkiv: «Vydavnytstvo SAHA», 244 s. [in Ukrainian].
- Lubenets, A. V. (2002). *Tvorennia ukrainskoho viiskovoho flotu v dobu Tsentralnoi Rady (berezen 1917–kviten 1918)*. [The creation of the Ukrainian military fleet during the days of the Central Rada (March 1917–April 1918)]. (Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv, 17 s. [in Ukrainian].
- Mamchak, M. (2005). *Flotovodtsi Ukrainy*. [Fleet commanders of Ukraine]. Sniatyn: Prut-Prynt, 400 s. [in Ukrainian].
- Mamchak, M. (2013). *Chornomorskyi flot. Kursom do Ukrain*. [Black Sea Fleet. Course to Ukraine]. Sevastopol: Publishing House “Prosvita”, 564 s. [in Ukrainian].
- Mustafin, V. (1932) Vice-admiral A. Pokrovskij (k 50-letiyu sluzhby v oficerskih chinah). [Vice Admiral A. Pokrovsky (on the 50th anniversary of service in officer ranks)]. *Chasovoi*, № 93, s. 16. [in Russian].
- Mushpai, N. A. (2012). Nikolaj Leontevich Yunakov (1871–1931). [Nikolai Leontyevich Yunakov (1871–1931)]. *Ystoriia Zmyevskoho kraia. Zmyev*. 19 dekabria. URL: <https://colovrat.at.ua/publ/8-1-0-266> [Accessed: 26.11.2021]. [in Russian].

- Naumenko, K. Ye. (2011). Pokrovskiyi Andrii Heorhiiiovych. [Andriy Georgiyovych Pokrovsky]. (Red. A. Smolii). *Entsyklopediia istorii Ukrainy* (v 10 t. T. 8). Kyiv: Naukova dumka, s. 319. [in Ukrainian].
- Naumenko, K. Ye. (2013). Yunakiv Mykola Leontiiiovych. [Mykola Leontiyovych Yunakiv]. (Red. A. Smolii). *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. (v 10 t. T. 10). Kyiv: Naukova dumka, s. 699. [in Ukrainian].
- Nekroloh (1931). [Nekrolog]. *Litopys Chervonoii Kalyny*, Lviv, ch. 7–8. s. 22. [in Ukrainian].
- Nekroloh, (1931). [Nekrolog]. *Tabor*. Varshava, ch. 16, s. 102. [in Ukrainian].
- Kovalchuk, M. (comps.). (2007). *Omelianovych-Pavlenko, M. Spohady komandarma (1917–1920)*. [Memoirs of a commander (1917–1920)]. Kyiv: Tempora, 608 s. [in Ukrainian].
- P. V. (1939). Iz zhizni morskikh organizacij [From the life of maritime organizations]. *Morskoj zhurnal: Ezhemesyachnoe izdanie kayut-kompanii v Prage*, № 1 (133), yanvar, s. 3. [in Russian].
- Petriv, V. (1932). Try zustrichi z profesorom Akademii Heneralnoho shtabu heneral-polkovnykom Yunakovym. [Three meetings with Colonel General Yunakov, professor of the Academy of the General Staff]. *Litopys Chervonoii Kalyny*. Lviv, ch. 1, s. 13–14. [in Ukrainian].
- Petriv, V. (2002). Spomyny z chasiv ukrainskoi revoliutsii (1917–1921). [Memories from the times of the Ukrainian revolution (1917–1921)]. (Red. V. Serhiichuk). *Viiskovo-istorychni pratsi. Spomyny*. (Zb.1). Kyiv: Polihrafknyha, s. 600–606. [in Ukrainian].
- Petriv, V. (2004). Praktychna boiova diialnist Henshtabu heneral-polkovnyka M. Yunakova. (Z nahody yoho smerti). [Practical combat activity of the General Staff of Colonel General M. Yunakov. (On the occasion of his death)]. (Red. V. Serhiichuk). *Viiskovo-istorychni pratsi. Lysty*. (Zb. 2). Kyiv: Ukrainska vydavnycha spilka, s. 382–388. [in Ukrainian].
- Petriv, S. (1931). Spomyny z chasiv ukrainskoi revoliutsii (1917–1921). [Memories from the times of the Ukrainian revolution (1917–1921)]. *Litopys Chervonoii Kalyny*. Lviv, ch. 4, s. 79–81. [in Ukrainian].
- Pecheniuk, I. (2012). Admiral Andrii Pokrovskiyi: budivnychy natsionalnoho flotu Ukrainiskoi derzhavy (do 150-richchia z dnia narodzhennia). [Admiral Andriy Pokrovsky: builder of the national fleet of the Ukrainian state (to the 150th anniversary of his birth)]. *Voienno-istoriia*. № 2 (62), s. 101–109. [in Ukrainian].
- Poliakh, Ye. V. (2017). Yunakiv Mykola Leontiiiovych (1871–1931). [Mykola Leontiyovych Yunakiv (1871–1931)]. *Zmievskoe kraevedenie*. № 2, s. 6–8. URL: https://zsls.at.ua/_ld/0/43_T4G.pdf [Accessed: 12.11.2021]. [in Ukrainian].
- Prokopovych, V. (1931). Pamiati M. L. Yunakova. [In memory of M. L. Yunakov]. *Tryzub*. Paryzh, ch. 34–35 (292–293). [in Ukrainian].
- Sadovskyi, M. (1971). Mykola Yunakiv, Heneralnoho shtabu heneral-polkovnyk Armii UNR. [Mykola Yunakiv, Colonel-General of the General Staff of the Army of the Ukrainian People's Republic]. *Visti kombatanta*. Toronto; Niu-York, ch. 3–4, s. 38–44. [in Ukrainian].
- Salskyi, V. (1931). Pamiati dorohoho nachalnyka, uchytelia i tovarysha. [In memory of a dear boss, teacher and friend]. *Tryzub*, ch. 34–35 (292–293). [in Ukrainian].
- Tynchenko, Ya. (1995). Heneral z holovoioi vchenoho (Heneral-polkovnyk Mykola Yunakiv). [General with the head of the scientist (Colonel General Mykola Yunakiv)]. *Ukrainske ofitserstvo: shliakhy skorboty ta zabuttia. 1917–1921 roky*. (Chastyna 1, biohrafichno-dovidkova). Kyiv: Tyrazhuvalnyi tsentr URP, s. 10–13. [in Ukrainian].
- Tynchenko, Ya. (2012). *Viiskovo-morski syly Ukrainy. 1917–1921: naukovo-populiarne vydannia*. [Naval Forces of Ukraine. 1917–1921: popular science edition]. Kyiv: Tempora, 116 s. [in Ukrainian].
- Tynchenko, Ya. Yu. (2007). Yunakiv Mykola Leontiiiovych (1871–1931). [Mykola Leontiyovych Yunakiv (1871–1931)]. *Ofitserskiyi korpus Armii Ukrainiskoi Narodnoi Respubliky (1917–1921)*. (Kn. 1). Kyiv: Tempora, s. 504–505. [in Ukrainian].
- Khrystencko, V. (2018). Vice-admiral A. G. Pokrovskij (1862–1944). [Vice Admiral A. G. Pokrovsky (1862–1944)]. *Literaturnyj Nikolaev: mezhdunarodnyj literaturno-hudozhestvennyj internet-zhurnal*. Specialnye vypuski zhurnal. Nikolaevskie admiraly, ch. 12 (P). Iyul–oktyabr. URL: <http://litnik.org/>. [Accessed: 31.03.2022]. [in Russian].
- Shramchenko, S. (1928). Narys podii v Ukrainiskii Chornomorskii floti v rr. 1918–1920. [An outline of events in the Ukrainian Black Sea Fleet in 1918–1920]. *Tabor*. Varshava, ch. 12. [in Ukrainian].
- Shramchenko, S. (1933). Komanduvannia Ukrainiskoiu Derzhavnoiu flotoiu v rr. 1918–1920. [Command of the Ukrainian State Fleet in 1918–1920]. *Tabor*. Varshava, ch. 18. [in Ukrainian].

Yunakiv, M. (1931). Materialy do moho zhyttiepysu. [Materials for my biography]. *Tryzub*. Paryzh, ch. 31–32 (289–290). s. 3–10. [in Ukrainian].

Yunakiv, M. (2009). Materialy do moho zhyttiepysu. URL: <http://nvimu.com.ua/almanakh> [Accessed: 19.11.2021]. [in Ukrainian].

Serhii HUBSKYI

Research Institute of Ukrainian studies

(Kyiv, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0203-651X>

**THE CONTRIBUTION OF THE UKRAINIAN COMMANDERS
M. L. YUNAKYV (1871–1931) AND A. H. POKROVSKYI (1862–1944)
TO THE DEVELOPMENT AND ACTIVITIES OF THE NATIONAL ARMED FORCES
IN 1917–1921**

The article covers the pages of the life and activities of Ukrainian military commanders of the period of the National Democratic Revolution of 1917–1921, M. L. Yunakov (1871–1931) and A. G. Pokrovsky (1862–1944) in the development and functioning of the Land and Naval Forces of the Ukrainian People's Republic (UNR) and the Ukrainian State (UD). It is noted that there are currently no separate special studies devoted to the figures of M. L. Yunakov and A. G. Pokrovsky. It was established that Mykola Leontiyovych Yunakiv rose from cadet to lieutenant general in the Russian army. He graduated from the Mykolaiv Military Academy of the General Staff in St. Petersburg. As a military historian, he specialized in the history of the Northern War of 1700–1721. After the collapse of the autocracy in 1917, he volunteered for service in the Ukrainian Army and was appointed commander of the 8th Army of the Romanian Front. During the time of the Hetmanate, P. Skoropadsky worked as the head of the commission for the formation of military schools in Ukraine. In the army of the Ukrainian People's Republic, M. Yunakiv headed the Main School Board of the Ministry of War, and on August 11, 1919, he was appointed the head of the Staff of the Chief Ataman of the United Armies of the Ukrainian People's Republic and the ZOUNR. With his participation, in August 1919, a military operation to liberate Right Bank of Ukraine and Kyiv from the Bolshevik forces was developed and brilliantly carried out. After the defeat of the Ukrainian Revolution of 1917–1921, he emigrated to Poland, where he died.

It has been investigated that Andrii Georgiyovich Pokrovsky in the Russian fleet went from a midshipman to a vice admiral. Attention is focused on the fact that after the victory of the February Revolution of 1917 and the collapse of the autocracy, he became one of the senior representatives of the command staff of the fleet, who actively supported the process of Ukrainian state formation. Hetman P. Skoropadskyi was awarded the military rank of admiral for special merits in the revival of the Ukrainian Naval Forces. It is noted that after the victory of the Hetman uprising, A. Pokrovsky did not accept the republican form of government and withdrew from the Ukrainian military movement, but he was not a supporter of the ideas of “united and indivisible Russia”.

M. Yunakiv and A. Pokrovsky were the highest-ranking military officers in the Ukrainian Army at that time. It was established that in the current conditions of full-scale aggression of Putin's Russia against Ukraine, the experience of their activities in the organization of national-state and military life will contribute to the preservation of the state-building traditions of our people.

Keywords: *Ukraine, M. L. Yunakiv, A. G. Pokrovskyi, Ukrainian state formation, Army, Navy.*